

TÁJÉKOZTATÁSI RENDSZEREK

Hálózatok, regionális rendszerek

97/065

BINDER, Wolfgang: Die virtuelle Bibliothek ist Internet-Realität: Neue Rollen für reale Bibliotheken = Nachr.Dok. 47.Jg. 1996. 4.no. 215-224.p. Bibliogr. 28 tétel.

Res. angol nyelven

A virtuális könyvtár Internet-realitás: új szerepek a valóságos könyvtárak számára

Dokumentum -gépi információhordozón; Elektronikus könyvtár; Számítógép-hálózat

Több mint húsz éve szerepelnek a szakirodalomban az elektronikus könyvtárral kapcsolatos elképzelések. Az Internetről írták már azt, hogy virtuális könyvtár, amelyben megvalósul az elektronikus könyvtár víziója. Egy ideje megjelentek a digitális könyvtárnak nevezhető szerveződések is.

Az elektronikus könyvtárak állománya valódi elektronikus publikációkból, nyomtatott dokumentumok párhuzamos elektronikus kiadásából és nyomtatott kiadványok elektronikus másolataiból áll. Tárolásuk történhet helyben vagy a helyi, országos és a nemzetközi hálózatokon. Feltárásuk lehet átfogó és egységes (szabvány szerinti), vagy részleges és heterogén (ideiglenes). A feltárás hiánya nem zárja ki a könyvtár megnevezés használatát.

Az elektronikus könyvtár konzervatív koncepciója szerint egy bizonyos használói kör helyben kap meg kizárólag elektronikus szolgáltatá-

sokat (ez volt a papír nélküli könyvtár koncepciója a lényegében azonban a hagyományos könyvtári ellátás koncepciója új technikai eszközökkel).

A digitális könyvtárak modern, realista koncepciója a források hálózatba szervezésén, a kooperatív gyűjtésen és feltáráson alapul. Az ARL (Association of Research Libraries, USA) definíciója szerint a digitális könyvtár nem egyetlen intézmény, hanem a technológia révén összekapcsolt sok forrás, aminek köszönhetően a könyvtár és információs szolgáltatásai egyetemesen hozzáférhetővé válnak. Lényeges vonása még, hogy nemcsak a dokumentumok forrásadatait, hanem azok teljes szövegét szolgáltatja.

A virtuális könyvtár összetevő elemei a következők lehetnek:

1. Nem kereskedelmi publikációs szervek (kb. 2-10 000)

Az Interneten a publikációk (cikkek, jelentések, preprintek, konferenciai jelentések, sajtóközlemények) legtöbbje intézmények, társaságok, intézetek szerverén található.

2. Preprint-archívumok (kb. 50)

Ezeknek különös jelentőséget tulajdonítanak, ugyanis segítségükkel ki lehet küszöbölni a tudományos eredmények közzétételének időbeli eltolódását és a tetemes postaköltséget. A Los Alamos National Lab archívumát 70 ország 35 ezer használója veszi igénybe; naponta 70 ezer tranzakciót regisztrálnak.

3. Szakmai társaságok információs rendszerei

E társaságok egyre többen határozzák el a hagyományos, kereskedelmi folyóiratkiadás megszüntetését (amelynek teljesítőképessége és finanszírozási igénye meghaladja a lehetőségeiket) és vállalkoznak saját elektronikus kiadásra. (Példák: Association of Computer Machinery, Deutsche Mathematiker-Vereinigung.) A létrejövő e-dokumentumok nem pusztán leképezései a nyomtatott termékeknek, hanem interaktív elemekkel rendelkeznek (műszaki értelemben: hipertextes megoldások, kommunikációs értelemben: kommentálási lehetőségek).

4. Nem kereskedelmi e-folyóiratok (kb. 1800)

Ezek közül tudományos igényű cím kb. 2-300, a nyomtatott termékekkel azonos minőségű kb. 50.

5. Newsgroup-ok (kb. 10 000)

A newsgroup-ok is az információ- és véleménycsere fórumai. Közönségük elsősorban az érdeklődő laikusokból áll, tudományos értéket néhány száz newsgroup képvisel.

6. A kiadók forgalmazási rendszerei

Az Interneten elsősorban a kereskedelmi elektronikus folyóiratok tartoznak ebbe a körbe (ezek elsősorban még nyomtatott folyóiratok párhuzamos kiadásai; kb. 100 ilyen van). Amint az Interneten létrejönnek a szükséges fizetési és elszámolási megoldások, várhatóan egyre nagyobb szerephez jut majd a megrendelésre történő publikálás.

7. Szövegarchívumok

A humán tudományok területén jött létre a legtöbb ilyen archívum (számuk meghaladja a 300-at), amely könyvszerű publikációkat, forrászövegeket, különböző irodalmi műfajokat tartalmaz. (Példák: Gutenberg-projekt, LETRS, Electronic Text Center stb.) Ezek belépési pontjai katalógushoz hasonlóak, nyilvánosan használatra szánt publikációkat tesznek hozzáférhetővé.

A digitális könyvtárak (kb. 40-50) egyharmada a fenti típusú alkalmazásokkal él, kétharmada még a tervezési időszakban tart. A digitális könyvtárak olyan információgyűjtemények, amelyek igényes használói interfésszel rendelkeznek, nagyfokú interaktivitást tesznek lehetővé. Ilyen vállalkozások folynak a *Digital Library Initiative* keretében az USA-ban. 24,2 millió dolláros költségvetéssel hat projekt zajlik 18 cég és 30 együttműködő partner (intézmények, karok, társaságok, kiadók és – főleg nagy egyetemi – könyvtárak) bevonásával. E könyvtárak tükrözik és feltárják az Internet mint virtuális könyvtár egyes részeit.

A hagyományos könyvtári funkciók tovább élnek, a könyvtárak szerepköre az Internet-publikációkkal kapcsolatban azonos a hagyományos tájékoztatási termékek esetében szokásos szerepkörrel. Az információszolgáltatás körébe nemcsak a hozzáférés biztosítása, hanem sokkal összetettebb tevékenységek is beletartoznak: kiadói funkciók ellátása, a nyomtatott dokumentumok szkenneléssel való bevitel, elektronikus formában már meglévő dokumentumok HTML-formátumba való konvertálása, Internet-dokumentumok tükrözése helyi szerveren, archiválás, kereskedelmi forgalomban lévő kiadói ter-

mékek szolgáltatása, a használat szubvencionálása, műszaki segítségnyújtás a használók számára.

A könyvtárak feladata marad az Internet forrásainak formai és tartalmi feltárása, az Internet-források rendelkezésre bocsátása keresésre vagy böngészésre, továbbá a használók képzése és tanácsadás.

(Hegyközi Ilona)

97/066

BIRKENES, Aase-Liv: The Internet and Norwegian public libraries = Scand.Publ.Lib.R.Q. 29.vol. 1996. 2.no. 4-5.p.

Az Internet és a norvég közkönyvtárak

Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat

A norvég közkönyvtárak igazgatóságának a könyvtárak és az Internet kapcsolatával foglalkozó konzultatív csoportja 1995 nyarán országos felmérést végzett, mely szerint a 21 megyei könyvtár közül 14, s összesen további 21 közkönyvtár rendelkezett Internet-kapcsolattal. Közülük néhány régi felhasználó, komoly tapasztalatokkal, a többség azonban kezdőnek számít. Legtöbben az állami tulajdonú UNINETT-et választották Internet-szolgáltatónak, és több kisebb könyvtár megfelelőnek tartja a telefonos kapcsolatot. (Az UNINETT 1995-ig ingyen biztosította a hozzáférést, azonban 1996-tól olyan mértékű díjat kér, hogy a könyvtárak legtöbbször kereskedelmi szolgáltatóhoz fordult, illetve a kooperációs hozzáférési lehetőségek megteremtése iránt érdeklődik.)

Jelenleg 9 megyei és 16 más közkönyvtár rendelkezik saját honlappal, s közülük néhány nemcsak saját katalógusaiba enged betekintést, hanem más helyi információkat is szolgáltat. Sok kisebb könyvtár használja a *MicroMarc* rendszert, amely nem teszi lehetővé a katalógus WWW-en való szolgáltatását, míg a nagyobb könyvtárak által preferált *Bibliofil* rendszer ezt a lehetőséget is nyújtja.

A közeljövő programjai:

1. a könyvtárak megismertetése az Internet technológiájával, lehetőségeivel;

2. az Internet-hozzáférés mint a könyvtárhasználok számára nyújtott szolgáltatás jelenlegi gyakorlatának felmérése, elveinek kimunkálása;

3. valamennyi közkönyvtár Internet-be kapcsolása.

Ez utóbbi várható költsége – csak a hálózati kapcsolatoké – több, mint 10 millió norvég korona, a helyben szükséges berendezések és a képzés költségei nincsenek megbecsülve. Mivel az erre irányuló központi akarat még nem látható, az első feladat egy információtechnológiai terv elkészítése lenne, ami a közkönyvtárak szerepét és az új technológia használatát körvonalozná.

(Mohor Jenő)

97/067

LARSEN, Gitte: The Internet in Denmark = Scand.Publ.Lib.R.Q. 29.vol. 1996. 2.no. 13-17.p.

Az Internet Dániában

Információs társadalom; Közművelődési könyvtár; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások

Egy 1995. őszi felmérés szerint 71 dán közkönyvtárnak volt Internet-hozzáférése, és várhatóan 1997 folyamán szinte valamennyi eléri majd a hálózatot. Ennek elősegítésére a könyvtári főhatóság 1996-ra 1,5, 1997-re pedig 5 millió dán koronát biztosít e célra. Bár az Internet-hozzáférés biztosítása nem szerepel a közkönyvtári törvényben, a kulturális miniszter véleménye szerint ez is könyvtári alapszolgáltatásnak tekintendő, következésképpen a használó számára ingyenesnek kell lennie.

Jelenleg a legszélesebb körű hozzáférést a Roskilde megyei könyvtár biztosítja, negyven teljes körű Internet WWW szolgáltatást nyújtó terminállal és a helyi egyetem hallgatóiból álló, a felhasználókat segítő csapattal. A könyvtári OPAC Web-szerveren keresztül is elérhető. A felmérés idején összesen 25 közkönyvtár nyúj-

tott Internet-hozzáférést olvasóinak, a teljes lakosság 23,2%-át érintve. 1996 elején a legtöbb kapcsolódó könyvtár megteremtette az olvasói hozzáférés lehetőségét.

Az Internet-használó olvasók azonos mértékben böngésznek illetve keresnek Gopher és WWW segítségével, s majdnem azonos mértékben töltenek le anyagokat. A könyvtárosok esetében a Gopher ill. WWW keresés áll az első, a felfedezés, böngészés a második, és a letöltés – lényegesen lemaradva – a harmadik helyen. Mindössze 5 könyvtár rendelkezik saját honlappal, azonban hat hónapon belül 23, egy éven belül 39 lesz ezek száma.

Említésre méltó a silkeborgi könyvtár komplex Internet-szolgáltatása, ahol a saját honlap az OPAC hozzáférés mellett valamennyi részleg ismertetését, turista-információk sorát, a helyi közösségnek szóló tájékoztatásokat és vita-listákon való részvétel lehetőségét is nyújtja.

Az 1994-ben kiadott és széles körben megvitatott „Info-társadalom 2000” című jelentés és az ezt követő (1995. márciusi) „A víziótól a cselekvésig” című dokumentum voltaképpen a dán információpolitika cselekvési terve, amely külön fejezetben („A könyvtárak az információtechnológia korában”) foglalkozik a könyvtárakkal. A közkönyvtárak igazgatói saját cselekvési tervet dolgoztak ki, célul tűzve, hogy

1996 végéig legalább a központi szerepkörű közkönyvtárak rendelkezzenek Internet-hozzáféréssel és biztosítsák az Internet használatot olvasóik számára,

a beszerzési keretek növekvő részét fordítsák nem nyomtatott dokumentumokra,

a közkönyvtárak vállaljanak kezdeményező szerepet a helyi érdekeket szolgáló helyi hálózatok kialakításában és

a könyvtárakba nyilvános terminálokat telepítsenek.

(Mohor Jenő)

97/068

ZELENINA, G.N. – KRIVOSSENKO, V.A.: Ispol'zovanie vozmožnostej INTERNET v biblioteke vuza = Naučn.Teh.Bibl. 1996. 8.no. 23-26.p.

Az Internet felhasználási lehetőségei egy orosz egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár -műszaki; Számítógép-hálózat; Szolgáltatások használata

Az Internet nemcsak globális számítógépes hálózat, hanem hatalmas információtömeg is, amelyben a célirányos tájékozódáshoz speciális ismeretekkel bíró tájékoztató könyvtárosok alkalmazása célszerű. Ezt a felismerést váltották gyakorlattá a Cseljabinszki Állami Műegyetemen, ahol 1993-ban FREENET néven regionális hálózati központot hoztak létre. Az egyetem központi szervere biztosítja Dél-Ural egyetemei, valamint más oktatási intézményei és tudományos szervezetei számára a nonprofit hálózati szolgáltatásokat. A jövőben tovább akarják növelni a Cseljabinszk-Moszkva közötti bérelt vonal adatátviteli kapacitását, és fejleszteni szeretnék a kapcsolatot Ural más városaival, köztük elsősorban Jekaterinburg, Perm és Kurgan hálózati csomópontjaival.

A Cseljabinszki Állami Műegyetem tudományos könyvtárában az elsők között létesítettek szolgáltató állomásokat. Elsősorban az FTP- és TELNET szolgáltatásokat használják.

A műszaki és pszichológiai akadályok leküzdésével egyértelművé vált, hogy változtatni kell a hagyományos könyvtári technológia szemléletén, és az olvasószolgálatnak ki kell használni az Internet lehetőségeit. Kezdetben az elektronikus levelezés rendszerét sajátították el a munkatársak, melynek révén a világ nagy könyvtáraival léptek kapcsolatba. Fokozatosan bővítik a ma már 300 európai és USA-beli könyvtár adatait és adatbázisait tartalmazó elektronikus katalógusukat. A könyvtár szerverén keresztül a könyvtárak országok, városok és a könyvtárak nevei szerinti besorolásban is lekérdezhetők. Az orosz nyelvű leírásban a címek közlésén kívül tájékoztatással is segítik a rendszer használatát.

Hamarosan kitudt, hogy az olvasók számára nem elegendő a bibliográfiai szintű tájékozódás, a dokumentum teljes szövegéhez szeretnének minél előbb hozzájutni. Az egyetem könyvtára összegyűjtötte azokat a hálózati címeket, ahonnan az ilyen kérések teljesíthetők.

Különösen hasznosnak bizonyultak az Internet telekonferenciái (levelező fórumai). Az egye-

temi hálózati központ több mint hatezer USENET és LISTSERV rendszerű telekonferenciával tart fenn kapcsolatot. A konferenciák szinte minden tudományterületet felölelnek, de mivel nincsenek tematikus csoportosításban, igen nehéz rátalálni a keresett témákra. A könyvtár felvállalta a navigátori funkciót: az egyetem profiljának és az olvasói igényeknek megfelelően rendszeri a konferenciákat, felhívja a figyelmet a változásokra, s az új szolgáltatási formákra. Ez a feladat azért is vált könyvtárivá, mert a munka során kitudt, hogy a könyvtárost olcsóbb a hálózati munkára átképezni, mint a hálózati szakembert a tájékoztatás tudományára.

A WWW-szervereken elérhető információk sokféle megjelenési módja (grafikus, video stb.) az oktatás és az egyetemen folyó kutatás számára nagyon jól hasznosul, a lekérdezésükhöz szükséges telekommunikációs ismeretek elsajátítására ezért nagy figyelmet fordítanak. Az egyetem szerverén természetesen megtalálhatók az egyetem saját közérdekű adatai is (tanstékei, tanárai, kutatási témái stb.).

A könyvtár jelenleg a saját állományáról szóló információs anyaggal, valamint az orosz könyvtárak online katalógusainak, adatbázisainak címeivel, tájékoztató adataival bővíti a világ könyvtárait tartalmazó szisztematikus kínálatát. Az egyetem könyvtára egyben a városi és a felsőoktatási könyvtárak módszertani központja is, s koordináló szerepeként – a LIBWEB szövetségi program keretében – a hagyományos együttműködést hálózati integrációvá kívánja fejleszteni.

(Bíró Júlia)

97/069

BEVAN, Simon – EVANS, Janet: Managing the library Intranet at Cranfield University = Man.Inf. 3.vol. 1996. 9.no. 38-40.p. Bibliogr. 8 tétel.

„Intranet” szolgáltatás a Cranfield Egyetemen

Egyetemi könyvtár; Helyi gépi hálózat; Kommunikáció -személyzetben belül

Az *Intranet* az Internet-, ill. Web-technikának (pl. TCP/IP, ill. HTML-protokollok) egy nagyobb szervezeten belüli alkalmazása. Nagy

ütemben terjed, a Netscape-ügyfelek 70%-a alkalmazza. 1998-ra azt jósolják, hogy az Intranet-programok eladási értéke négyszerese lesz az Internet-üzletnek. Sok egyetemen máris találkozhatunk vele, ezeken a helyeken a hallgatók utánanézhhetnek az egyetemi intézmények címének, telefonszámának, az előadások idejének, sőt, saját érdemjegyeiket is ellenőrizhetik.

A házon belüli információs rendszereknek két fő típusa létezik, a Groupware (ilyen a Lotus Notes), valamint az Intranet. Míg az előző esetben minden dokumentumot minden helyi hálózaton többszörözni kell, az Intranet egy központi helyen tartja azokat. Ahol az adatátviteli szélesség kicsi, vagy a hálózati kapcsolat nem eléggé megbízható, ott a Notes jobban beválhat, bár az Intranetnél mintegy tízszer drágább.

A Cranfieldi Egyetem könyvtárában munkaerőgondokkal küzdöttek (71 órás heti nyitvatartás, két munkatárs minden nap 14 és 21 óra között, szombati ügyelet, miközben a 30 dolgozóból tíz részfoglalkozású), s a dolgozók közötti kapcsolattartás is javításra szorult (pl. sokan nem találkoznak naponta).

LIBNET néven kísérleti rendszert fejlesztettek ki, amely jelenleg csak a könyvtárosok számára elérhető, jelszóval védett, s a szerveren egy közös alkönyvtárra korlátozódik, de olyan kulcsfontosságú információkhoz nyújt kényelmes hozzáférést, mint a használók kölcsönzési információi, az esti ügyeleti beosztás, a személyzet bizottsági tagsága, adatbázishasználati útmutatók, a gyakran feltett kérdésekre adott válaszok. Segítségével nem kell annyi dokumentumot körözni, kevesebb lesz a fénymásolási költség, az oktatók levélrekeszeiben nem halmozódnak a dolgozatok. Egyes elektronikus folyóiratokat (pl. Ariadne, D-Lib) közvetlenül is hozzáférhető; a könyvtárban folyó tervezési munkálatok dokumentumaihoz is hozzá lehet férni. A következő fázisban több bebeszólást terveznek adni a könyvtárosoknak a saját Intranetük alakításához, és a munkatársak születésnapjának számontartása is hozzájárulhat a saját személyes érdekeltségük erősítéséhez. Elektronikus úton lesz célszerű hozzáférhetővé tenni az új könyvtári kézikönyvet. A munkatársak minden szintjét képviselő Intranet-fejlesztő csoportnak külön elektronikus formanyomtatványon lehet észrevételeket küldeni.

A problémák között az Intranet passzív jellegét (mindenkinek keresni kell az információt), valamint az információk karbantartásának, javításának köteleességét lehet megemlíteni. Az előbbin azzal lehet segíteni, hogy minden számítógépen bekapcsoláskor aktivizálódik a Netscape, az utóbbinak megoldása pedig azon múlik, mennyire teszik magukévá a könyvtárosok a LIBNET-et, s hogy milyen egyenletesen lehet elosztani az ezzel kapcsolatos munkát.

(Mándy Gábor)

97/070

HIGGINS, Peter: The World Wide Web: an introduction = Inf.Dev. 12.vol. 1996. 3.no. 145-148.p.

A World Wide Web: bevezetés

Hiperszöveg; Számítógép-hálózat; Tipográfiai szerkesztés

A cikk egy kezdők számára írt útmutató az Internetről és a World Wide Webről. Ismerteti, mire jó az Internet és mire nem, hogyan használható fel a mindennapi életben. Felvázolja a WWW fejlődését és funkcióit, s röviden elmagyarázza a HyperText Markup Language (HTML) használatát Web-oldalak készítésére. Közread egy Web mintaoldalt HTML-es változatával együtt, és egy rövid értelmező szótárt is közöl a legalapvetőbb internetes kifejezésekről.

(Autoref.)

97/071

WEINER, Suzanne T. [ed.]: Electronic resources in science and technology: gopher and its future = Sci.Tech.Lib. 15.vol. 1996. 4.no. 69-79.p.

A tudományos-műszaki információk elektronikus forrásai: a gopher és jövője. Tematikus rész, két cikk

Hatékonyaság; Számítógép-hálózat; Szolgáltató-sok használata

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A gopher története 1991-ben indult. Tervezésekor a könnyű használat, a minimális használatképesség volt a cél, és hogy minden szervert "gazda" maga alakíthassa ki hierarchikus menüje szerkezetét. Az utóbbi két évben a gophert mint népszerű navigációs eszközt egyre inkább felváltja a WWW és a különböző böngészők.

Az Internet „vadnyugati” korszakában nem lehetett a hálózaton intuitíven navigálni. Hálózati címeket kellett ismerni, és tisztában kellett lenni azzal, mi a teendő, ha elértünk az adott címre. A gopher népszerűségét beépített strukturális és navigációs tulajdonságainak és használóbarát interfészének köszönheti. A könyvtárosok a hierarchikus menüket azért fogadták örömmel, mert hasonlított a megszokott osztályozási rendszerek szerkezetéhez.

A könyvtárosok hagyományos szerepe az információk osztályozása és kiválasztása, valamint a források kiválasztása a gyűjteménybe. A gopher az utóbbit is lehetővé tette: kiválasztott elektronikus források feltöltését, megjelenítését, az azokhoz való kapcsolódást. Alkalmas volt arra, hogy nagy szöveges fájlokat archiváljon és indexeljen indexelő rendszerekkel (pl. WAIS) összekapcsolva. Egyszerre kezelte a hozzáférést és a saját tulajdonban lévő állományt: a helyi információk, dokumentumok és adatbázisok is feltölthetők és elrendezhetők voltak az Internet kapcsolódási pontok mentén.

A World Wide Web újabb és korszerűbben kezelhető navigációs eszköz. Vizuálisan és szerkezetét tekintve is a nyomtatott hordozóhoz hasonlít (oldalak, különböző betűtípusok, grafika stb.). Sokkal tetszetősebb, eszközökben gazdagabb. A Web hipertextes kapcsolatai szövegbe

ágyazhatók vagy menübe szervezhetőek. A kapcsolódási pontokhoz magyarázatok fűzhetőek. A kiválasztás és a megszervezés a gopherrel azonosan történik, de a Web lehetőséget ad a kreativitásra, míg a gophernél egy meglévő struktúrát kellett alkalmazni. A szövegszerkesztő programok új változatai automatikusan html-formátumra alakítják a szövegeket, ami várhatóan növelni fogja a Web népszerűségét.

A gopher hierarchikus struktúrája a használók előtt menüként jelenik meg. A menü tételeihez kapcsolódhat metainformáció. A struktúra és a metainformáció a dokumentumokon kívül jelenik meg. A gophert helytelenül nevezik csak szövegesnek: a dokumentumok, amelyek a gopheren megjelennek, lehetnek bármilyenek (szöveg, grafika, HTML, video stb.).

A WWW szervezeti struktúrája a html dokumentumokon belül jelenik meg. A WWW mindent oldalként kezel, nincs különbség az információs tér szerkezete és tartalma között.

A gopher és a WWW egyaránt első generációs eszközök, amelyeket műszakilag képzetlen felhasználók tömeges használatára fejlesztettek ki. Mint minden új technológia esetében, itt is időbe telik a problémák optimális megoldása.

Sok könyvtár terjedelmes gophereket hozott létre a Web megjelenése előtt. Felmerül a kérdés, hogy áttérjenek-e a Webre vagy a gophert tartásuk meg; esetleg mind a gophert, mind a Web-szervert működtessék. Technikailag sokféle lehetőség nyílik: gopherekhez kapcsolódni lehet a Web-oldalokról is, a gopher-kapcsolódásokat html-kapcsolódásokra át lehet alakítani egy számítógépes program segítségével (ez kibővíthető aztán szöveggel és más médiával Web-oldalak-ká). A döntésnél figyelembe kell venni, rendelkezésre áll-e az a technika, amellyel a Mosaic és Netscape Web-böngészők futtathatók, a Web-oldalak teljes pompájukban megjeleníthetők. Ha a gophert és a Webet egyaránt tovább „gyarapítják”, a munka gyakorlatilag megduplázódik, továbbá két szervert kell üzemeltetni.

A gophert és a WWW-t eltérő tulajdonságaik miatt különböző célokra érdemes használni. A WWW lapok például igen alkalmasak a hirdetések céljaira, a gopher pedig (a Veronicához hasonló indexelő szolgáltatásokkal kombinálva) lehetővé teszi, hogy pertinens információkat viszonylag gyorsan megtaláljunk.

Mire lesz szükség a jövőben? A gyűjtemények szerkezetének megjelenítésére, keresési lehetőségekre és gazdag tartalomra. Ezt el lehet érni a gopher és a WWW kombinálásával (html-dokumentumok gyűjteménybe szervezésével gopher-szerveren). Az architektúra szempontjából az jelent problémát, hogy a gopher kapcsolódási pontjai egy-egy könyvtár (directory) tételei, a WWW kapcsolódási pontjai pedig dokumentumba ágyazott URL-ek. E kapcsolódási pontok nem néven, hanem lelőhelyen alapulnak. Az információs rendszerek következő generációi a nevet fogják használni, legalább opcióként a lelőhelyekre történő hivatkozás mellett.

A gophert is fejlesztik: a minnesotai egyetemen háromdimenziós használói interfészt fejlesztenek ki a hozzá (GopherVR), hogy a dokumentumok és azok klaszterei közötti kapcsolatot szemléletesebben meg lehessen jeleníteni. A kísérleti szakasz 1-2 év múlva zárul. Egy másik tendencia az Internethez igazodó lapformátum nyelvek fejlesztése. A WWW html-dokumentumai mellett már az Adobe Acrobat PDF dokumentumok is tartalmazhatnak URL-eket hipertextes kapcsolódási pontként. Mivel a gopher képes újfajta adatformátumokat fogadni és nem kapcsolódik szorosan egyetlen lapformátum nyelvhez sem, ezt a fejleményt is könnyen be tudja fogadni.

(Hegyközi Ilona)

97/072

PLEMNEK, Alexander – SOKOLOVA, Natalia: RUSLANet – a new generation library system project in Russia = *El.Libr.* 14.vol. 1996. 4.no. 303-306.p.

Egyetemi és tudományos könyvtárak hálózata Oroszország észak-nyugati régiójában: a RUSLANet projekt ismertetése

Egyetemi könyvtár; Fejlesztési terv; Gépi könyvtári hálózat; Számítógép-hálózat

A külföldi szoftverek adaptálása nem vezetett a várt eredményre, ezért orosz sajátossá-

gokkal is rendelkező, de a nemzetközi könyvtári rendszerbe is beilleszthető rendszer kifejlesztését határozták el. A RUSLANet kidolgozását a pétervári műegyetemen kezdték meg, két évvel ezelőtt. Azt tervezik, hogy az egyetem központi könyvtára és a Nyitott Könyvtári Rendszerek Központja (az egyetemen belül) Északnyugat-Oroszország könyvtári koordinációs központjává válik. A rendszerben részt vevő báziskönyvtárak könyvtári szolgáltatásokat, adatbázis-szolgáltatást, híreket, levelezést, Internet-hozzáférést nyújtanak, valamint ők felelősek a rendszer biztonságáért is. Az információk használatában megkülönböztetik az egyetemi, a városi-regionális, valamint a globális szintet. Ez utóbbi már feltetelezi a Z39.50-es kapcsolatot, valamint keresőrobotok (search engine) használatát is. Ezen a szinten működik az egész rendszer „rendszergazdája”. A rendszer kliens-összetevőjét a munkaállomások (workbench) hierarchiája alkotja, amely a felhasználók típusaihoz (vezető, katalogizáló, olvasó stb.) igazodik, és a szerverrel helyi hálózati (LAN), távoli hálózati és Internet üzemmódban kommunikálhat. A munkaállomások egyforma használói interfésszel rendelkeznek.

A Nyitott Könyvtári Rendszerek Központjának gépparkja: MicroVAX/Open VMS, DECSytem 5500/Ultrix, AlphaServer 400/DEC Unix, valamint 100 megabájtos hálózati infrastruktúra. A RUSLANet két irányban fejlődik: egyrészt Web-oldalakat hoznak létre a projektben részt vevő könyvtárak csoportja számára (ez lehetővé teszi a közvetlen Internet-kapcsolattal nem rendelkező könyvtáraknak, hogy a Web-en információkat tegyenek közzé magukról), másrészt egy regionális könyvtári információs rendszert fejlesztenek ki (online katalógusokkal, UNIMARC szabvány alapján, egy teljes szövegű, kizárólag orosz nyelvű adatbázissal, valamint keresőprogramokkal és Z39.50-es kapcsolódással). A szoftver-rendszer infrastruktúrájának tervezésénél a DEC NAS-modellből indultak ki.

A RUSLANet rövidesen Web-szerverként fog működni, és hozzáférést fog nyújtani az egyes könyvtárak online katalógusaihoz. A további fejlesztés az ország politikai és gazdasági helyzetétől függ majd.

(Mándy Gábor)

97/073

CANO, Virginia: Networked information technologies in academic and research activities: a research agenda = FID News Bull. 46.vol. 1996. 6.no. 213-217.p. Bibliogr.

Res. spanyol és francia nyelven

Hálózati információs technológiák használata felsőoktatási és kutatási célokra: kutatási terv

Felsőoktatási intézmény; Információtechnológia; Kommunikáció; Számítógép-hálózat; Tudományos kutatás

A jelen cikk azokat a kérdéseket tárgyalja, amelyek a hálózati információs technológiáknak (IT) a felsőoktatás környezetébe való integrálása kapcsán merülnek fel. A második rész a hálózati IT-nek a kutatásban, illetve a kutatási eredmények terjesztésében játszott szerepével foglalkozik, a harmadik rész pedig a tanrend-tervezésben való felhasználási lehetőségeit vizsgálja. A tanulmány negyedik része végül egy kutatási programot közöl, amely összefoglalja az előző részekben tárgyalt kérdéseket.

(Autoref.)

97/074

EGOROV, I.I.: Regional'nye informacionno-analitičeskie centry: struktura i zadaci = Naučn.-Teh.Inf. 1.ser. 1996. 6.no. 8-10.p.

Regionális információs-elemző központok: struktúrájuk és feladataik

Regionális tájékoztatási központ

Az orosz átiratban röviden RIAC-nak nevezett központok (a továbbiakban: központok) kialakításán évek óta több egyetemi szakember és társadalmi szervezet fáradozik. Az eddigi tapasztalatokat összegezve a szerző közzéteszi azokat a javaslatokat és elképzeléseket, amelyek a központok funkcionális-szerkezeti kialakítását a közeljövőben elősegíthetnék.

Az állami vagy részvénytársasági (bankok, biztosítók, iparvállalatok) tulajdonformában létrehozandó központok a régió integrált információs eszközei révén komplex szolgáltatásokat nyújtanának. Ilyenek például az operatív és stratégiai prognózis; a megoldásra váró kérdések feltárása; a döntéshozatal előkészítése; a tájékoztató-elemző monitoring.

A gyakorlatban ez a részvénytársasági forma az üzleti információhasznosítás reménye nélkül nem jött létre, az integrációt pedig a monopolisztikus törekvések akadályozták. A RIAC elképzeléseihez hasonló struktúrákat csak a helyi városvezetés elemző központjai tudtak létrehozni. Az új szerkezeti megközelítéshez a szerző fontosnak tartja áttekinteni a központok fő feladatait, információs termékeit, szakemberszükségletét, felhasználói körét és az információs piac szerepét.

A központok funkcionális részlegeiben az információellátás irányítása kiemelt szereppel bír, feladatai közé tartozik elsősorban a regionális, az országos és a külföldi információs eszközök hasznosítása a modern telekommunikációs hálózatok révén. Paradox módon ezen a területen a „legközelebbi, régióon belüli” információkhoz való hozzáférés jelenti a legnagyobb gondot. A technikai problémákon kívül meg kell küzdeni például a szerződéskötés feladatával, a különböző témájú szövegek automatizált nyelvi feldolgozásával, a gazdasági elemzésekhez nélkülözhetetlen dinamikus modellálási rendszerek, hipertext rendszerek stb. alkalmazásával.

A tájékoztató-elemző információs termékek fajtáit a következőképpen csoportosíthatjuk:

- rendelésre készült tanulmányok (prognózisok, elemző szemlék, retrospektív tájékoztatás);
- a közérdekű információ központi és helyi eszközeinek tartalmi elemzése;
- az adott régió tájékoztató, faktografikus és problémára orientált adatbázisainak és adatbankjainak a létrehozása és térítéses alapú szolgáltatása.

Az információs szolgáltatásokat szervező és előállító szakemberek tekintetében alapvetően kétféle magasan képzett munkaerőre van szükség: menedzser-informatikusokra és az információs erőforrások irányítóira. Külső szakemberek szerződéses alapon kapcsolódnának az egyes munkacsoportokhoz.

A foglalkoztatottak száma és a belső szervezeti tagozódás alapvetően a felhasználói közeg megválasztásától függ. A szerző szerint két-féle változattal kell számolni: (1) a helyi és a szövetségi törvényhozó és végrehajtó hatóságok információellátása; (2) a széles körű potenciális felhasználói kört kielégítő szolgáltatások (elsősorban bankok, üzemek, kereskedelmi cégek, biztosítók és más pénzügyi intézetek, külföldi befektetők stb. részére). Ugyanakkor szerződéskötések sorozatával be kell kapcsolni azt a kört is, amely egyben az információ előállítója és felhasználója is lehet: a szövetségi hivatalok területi szerveit, a Központi Bank területi vezetését, a Pénzügyminisztérium szövetségi kincstárát, az adóhatóság felügyeleti szervét és rendőrségi ügyosztályát, a vámhatóságot, a külgazdasági minisztériumok képviselőit, a nemzetiségi minisztériumokat, a munkaügyi központokat, a helyi kereskedelmi-ipari kamarákat, a tudományos információs központokat.

Az első változat szerinti központok már több helyen kialakultak. Példaként említi a szerző a jaroslavi terület állami szerveinek lokális hálózatát, amely 1995-ben épült ki, és integrált adatbázisait kb. 30 szakember irányítja. A központ céginformációs, jogi adatbázisai és a régió infrastrukturális információs-grafikai (TERRA) elemző rendszere mellett egy hipertext technológiával és a multimédia elemeivel működő tájékoztató-kereső rendszer is rendelkezésre áll: a „Jaroslavia”. A központ közvetlenül a területi kormányzó alá tartozik, önálló jogi személyként.

(Bíró Júlia)

Lásd még 14, 20, 24, 31, 33, 39, 77, 86, 107-110

Közgazdasági tájékoztatás

97/075

VIRKUS, Sirje – TAMRE, Marje: Business information in Estonia = FID News Bull. 46.vol. 1996. 4.sz. 139-145.p.

Üzleti tájékoztatás Észtorszáiban

Felmérés [forma]; Tájékoztatás -közgazdasági

A tallini pedagógiai egyetem és az észti nemzeti könyvtár kérdőíves felmérést végzett az üzleti információk használatának és igényének kiderítésére. A kérdőívet összesen 250 vállalatnak küldték ki. Az eredmények azt mutatták, hogy az észti vállalatok fő információforrásai a napilapok és a hivatalos kiadványok, és az egyéb üzleti információforrásokról csak minimális ismerettel rendelkeznek. A legtöbbször értékelt információfajta a jogi információ. Az üzleti információk eléréséhez összehangolt tevékenységre van szükség, továbbá nagyobb hangsúlyt kell helyezni az információs szakemberek ez irányú szakképzésére és a különféle üzleti tájékoztatói szolgáltatások beindítására.

(Autoref.)

97/076

SIMON, Elisabeth: Information für Handel und Industrie (Business Information) an Bibliotheken in Russland. Ein Kongress in Russland und die Gründung eines neuen Verbandes = Bibliotheksdienst. 30.Jg. 1996. 7.no. 1191-1195.p.

Kereskedelmi és ipari tájékoztatás az orosz könyvtárakban: konferencia Oroszországban és egy új egyesület alakítása

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Konferencia -nemzeti; Tájékoztatás -közgazdasági; Térítéssel ellátott szolgáltatás

A könyvtárak üzleti és ipari információs tevékenysége a nyugati országokban messze múltra nyúlik vissza: Sheffieldben már 1920-ban szerveztek ilyen szolgáltatást, melyhez később más angol könyvtárak is csatlakoztak a „Sinto” szövetség keretében. Ma e szövetség tagjai és egyes más könyvtárak, melyek ilyen tevékenységet is folytatnak, a „Library Association Industrial Group”-ban tömörülnek.

Az Egyesült Államokban számos közkönyvtár nyújtja használóinak az üzleti információ

alapszolgáltatásait. Ezekben az intézményekben az üzletemberek nem csak az üzleti élet szorosan vett szakinformációihoz jutnak hozzá, hanem a háttér-információkhoz is. (Nem ritkán csak ezek segítségével értékelhetők a szakinformáció adatai.)

Kelet-Európa volt szocialista országaiban 1989 után sok információs intézmény jutott arra az elhatározásra, hogy információs szolgáltatásait – önköltséges alapon – kiterjeszti az újonnan létrejövő szabad kereskedelem résztvevőire is. A várható igényeket azonban nehéz volt felbecsülni, ez okozta pl. azt, hogy az NDK-ban a fal leomlása után létrejött ilyen jellegű tájékoztató szolgáltatások közül egyik sem maradt hosszú életű.

Az egykori szocialista országok kezdeményezéseinek sajátossága, hogy a könyvtárak ezeket túlélési lehetőségként fogják fel, (ez figyelhető meg pl. Csehországban és Magyarországon), másrészt a külföldi befektetők jelenléte miatt a hazai és a külföldi információs intézmények között kemény konkurenciaharc folyik, gyakran egyenlőtlen esélyekkel, mert sok külföldi befektető saját megszokott információs forrásaihoz ragaszkodik. A kívánatos és előnyös együttműködésre viszont jó példa Prágában az a közös cseh és ír információs szolgáltatás, mely a gyorsan változó hazai és külföldi vám- és jogszabályokról naprakész információt szolgáltat az igénybevevőknek.

Az orosz könyvtárosok a „business information” fogalmát meglehetősen tágan értelmezik, ide sorolják pl. az üzleti jellegű kiadói munkásságukat is. A könyvtárak tevékenysége igen változatos: Tomszkban az Egyetemi Könyvtár naptárakat, jegyzetfüzeteket és plakátokat ad ki és értékesít, Jekaterinburgban a Műszaki Könyvtár az információs társulások kiadója és a külföldi információs brókerek helyi partnere, Novoszibirszkben az Egyetemi Könyvtár a helyi hatóságokat látja el információval, Nikolájbán a helyi városi könyvtár adta ki az első „Nikoláji sárga lapok”-at. Murmanszkban a Központi Regionális Könyvtár kizárólag a szolgáltatások jövedelméből tartja fent magát. Szentpéterváron a Központi Városi Könyvtár „Kereskedelmi és Műszaki Központot” hozott létre, amely a helyi közigazgatás és a felsőoktatási intézmények hallgatói számára nyújt információkat.

Vannak könyvtárak, melyek még ingyenesen nyújtják szolgáltatásaikat, s ezért igen magas a látogatottságuk, amivel természetesen rontják a díjat szedő könyvtárak esélyeit. A legtöbb könyvtár azonban az információhoz juttatásért magas árat kér, pl. 30 ezer rubelt féléves tagságért, vagy 500 rubelt egyszeri olvasótermi használatért.

Az üzleti információt nyújtó könyvtárak számára a Bibliomarket Moszkvában ill. Vlagyimirban egyhetes konferenciát szervezett. A konferencia a tapasztalatcserén kívül a népszerűsítést is szolgálta: az üzleti élet és a sajtó számos képviselője is jelen volt az összejövetelen, a Library Support Foundation pedig versenydíjat hirdetett meg az üzleti információ terén legjobb eredményt elérő intézményeknek. A szeminárium az üzleti információt nyújtó könyvtárak oroszországi szövetségének megalapításával ért véget. A Szövetség az ukrán és a fehérorosz könyvtárakra is kiterjed, sőt a FÁK többi államának érdekelt könyvtáira is számít. (A vlagyimiri körzeti könyvtár a Szövetség szláv közösségi jellegét hangoztatta, de ezzel az ideológiával a többi résztvevő nem értett egyet.)

(Katsányi Sándor)

Egyéb tájékoztatási rendszerek

97/077

FERGUSON, Peter: ELDIS: mapping information on development and the environment = Inf. Dev. 12.vol. 1996. 3.no. 155-162.p.

Az ELDIS adatbázis: fejlesztési és környezeti információk az Interneten

Adatbázis -környezetvédelmi; Adatbázis -közigazgatási; Számítógép-hálózat

A szerző ismerteti a British Library for Development Studies (BLDS) által kifejlesztett ELDIS (Electronic Development Information System) nevű metainformációs rendszert, amely a fejlesztési tanulmányok és a környezetvédelem szakterületére terjed ki. Felvázolja az ELDIS

eredetét, beleértve a hasonló szakterületű intézményekkel való koordináció szükségességét, valamint azt a döntést, hogy az információ-terjesztést az új technológiákra, elsősorban a WWW-re kell építeni. Áttekinti az információkezelési problémákat és a használói felület megtervezésére vonatkozó megfontolásokat, az alkalmazott módszereket, és a rendszerhez való hozzáférés problémáit. Egy előzetes értékelést is közread a projektről, és arra a következtetésre jut, hogy a feladathoz a hagyományos könyvtárosi jártasságokra is szükség van, de az új médiumok, különösen az Internet, egyéb irányú szakértelmet is megkövetelnek, pl. intézetközi infrastruktúrák létrehozását, s e gyakorlatoknak az intézményi munkafolyamatokba való integrálását.

(Autoref.)

97/078

BERGERON, Pierrette – DESCHATELETS, Gilles: Étude d'expériences américaines et européennes de diffusion électronique d'information gouvernementale = Doc.Bibl. 42.vol. 1996. 2.no. 65-79.p. Bibliogr.

Res. angol és spanyol nyelven

Kormányzati információk elektronikus terjesztése: amerikai és európai tapasztalatok

Elektronikus publikáció; Szakirodalom -közigazgatási

A cikk egy 1991-1992-es tanulmány eredményeit adja közre, amelynek során a kormányzati információk elektronikus terjesztésének helyzetét vizsgálták az Egyesült Államokban, Franciaországban, Nagy-Britanniában és Norvégiában. Ismerteti az elektronikusan terjesztett kormányzati információk körülményeit és módszereit. Az eredmények olyan szempontokat világítanak meg, mint a szerzői jog, a terjesztés céljai, a terjesztőkkel kötött megállapodások, piaci vizsgálatok, potenciális felhasználók és reklám. Végül hét kulcsfontosságú tényezőt is-

mertet a kormányzati információk elektronikus terjesztésére vonatkozóan.

(Autoref.)

97/079

CARUSONE, Angela – MORRONI, Emi: Il progetto Geodoc: un viaggio durato tre anni = Boll.AIB. 36.vol. 1996. 2.sz. 167-185.p. Bibliogr. 13 tétel.

Res. angol nyelven

A „Geodoc” projekt három éve

Adatbázis -geológiai; Tájékoztatói intézmény -geológiai

Az 1991-ben indult „Geodoc” projekt célja Olaszország teljes területe sokcélúan használható geológiai dokumentációjának létrehozása. Ehhez a 2200 (800 kurrens) időszaki kiadványt, 15 ezer monográfiát és 46 ezer térképet tartalmazó országos geológiai szakkönyvtár teljes újjászervezésére volt szükség, amit Nápolyban és Rómában 200 könyvtáros és dokumentátor közös erőfeszítésével a következő lépésekben végeztek el:

- technikai vezérfonal összeállítása az új dokumentációs központ felállításáról;
- a könyvtár szervezetének és céljainak leírása;
- a szoftverkövetelmények elemzése;
- a könyvtári anyagok fizikai újrendezése;
- kötés, restaurálás;
- a teljes állomány leltározása;
- a könyv és periodika-anyag katalogizálása az ISBD(M), az ISBD(S) és az olasz szabványok szerint;
- a térképállomány katalogizálása az ISBD(CM) szerint;
- a teljes állomány indexelése osztályozási rendszer, ellenőrzött és szabad tárgyszavak alapján, geográfiai, kronológiai stb. szempontok szerint;
- 40 ezer analitikus tétel katalogizálása;
- a BIBLIO adatbázis implementálása és

– a rekordoknak az SBN (az „Országos Könyvtári Szolgálat”) országos adatbázisába való letöltése.

(Mohor Jenő)

VEZETÉS, IRÁNYÍTÁS

Általános kérdések

97/080

CYBULSKI, Radoslaw: Bariera strachu paralizuje postep = Bibliotekarz. 1996. 7/8.no. 10-12.p.

A félelem gátja bénítja a haladást

Munkaszervezés; Vezetés

A szűnni nem akaró változások időszakát éljük valamennyi posztkommunista ország deklarált sorsaként. E változásokkal nem mindenki ért egyet, mert úgy véli: a társadalmi fordulatot „hozzáértőbben” kellene végrehajtani. Ennek ellenére senki nem szól, mivel félti az állását.

E jelenség a könyvtárügyben sem ismeretlen. Pl. a varsói egyetemen a ráfejelő képzésben részt vevő fiatal könyvtárosok a következőképpen szokták elhárítani a saját intézmény munkájának ésszerűsítésére–javítására „kihegyezett” záródolgozati ajánlásokat: „Nem, semmi esetre sem vállalkozhatom ilyesmire, mivel félttem az állásomat. Munkámat a vezetőség kritikaként értelmezné.”

Persze a másik póluson, a vezetőség pólusain is jelen van a félelem. Számos könyvtár-igazgató azt hiszi, hogy az intézményében kezdeményezett és végrehajtott technológiai és szervezeti reformok „rossz hírért keltik” a fenntartóknál, akik a változtatásokat a korábbi rossz munka következményének fogják tartani.

Ezért sok helyütt minden marad a régiben, holott mind a személyzet, mind a vezető látja: lépni kellene és lehetne a korszerűsödés irányába.

A konzervatív magatartás elsősorban a vezető felelősségét veti fel, hiszen ő könnyebben kezdeményezhet, mint a személyzet bármelyik tagja. Ám hogy kezdeményezése ne ütközzék munkatársai ellenállásába, előbb neki kell megváltoznia. Ehhez három lélektani–szervezési „parancsolat” betartása szükséges. Elsősorban a munkatársak tájékoztatását kell megoldani, hogy tisztában legyenek vele: mik a könyvtár céljai, gondjai–bajai, és miként lehet úrrá lenni a nehézségeket. Másodjára társtervezővé kell tenni a munkatársakat, ami feltételezi érdemi javaslataik elfogadását, a könyvtár működésébe való szerves beépítését. Végül a nemzedéki problémát kell pozitív módon feloldani. Ez annyit tesz, mint értékesíteni az idősebbek tapasztalatait és hasznosítani a fiatalabbak dinamizmusát.

(Futala Tibor)

Tervezés

97/081

CAMPBELL, Corinne A.: Product service strategies for information services = FID News Bull. 46.vol. 1996. 4.sz. 126-129.p.

Egy műszaki könyvtár stratégiai terve szolgáltatásainak korszerűsítésére

Fejlesztési terv; Üzemi tájékoztatási központ

A Boeing vállalat műszaki könyvtárai egyszerűsített, célirányos stratégiai tervet dolgoztak ki szolgáltatásaik korszerűsítésére. Az ún. S-T-P (Situation-Target-Proposal = Helyzet-Cél-Javaslatok) dokumentum elkészítésének módja és ta-